

**Universitatea din Craiova
Facultatea de Teologie Ortodoxă
Școala Doctorală de Teologie Ortodoxă „Sfântul Nicodim”**

Teză de Doctorat

***Prerogativele episcopului Romei
din punct de vedere ortodox***

REZUMAT

**Coordonator științific,
Înaltpreasfințitul Părinte Mitropolit
Acad. Prof. Univ. Dr. IRINEU ION POPA**

**Doctorand,
Pr. IANCU DORIN**

**Craiova
2019**

INTRODUCERE	6
CAPITOLUL I.	
Biserica, <i>Trupul tainic</i> al Domnului Iisus Hristos în Duhul Sfânt	17
I. 1. Pogorârea Sfântului Duh și începutul Bisericii	18
I. 2. Fiul lui Dumnezeu întrupat, <i>Capul și temelie</i> Bisericii, care este <i>Trupul Său</i>	22
CAPITOLUL II.	
Temeiurile și natura <i>întâietății</i> Bisericii din Roma	29
II. 1. Temeiurile <i>întâietății</i> Bisericii din Roma	30
II. 1. 1. Primul și principalul temei: importanța <i>politică</i> a cetății Romei	30
II. 1. 2. Al doilea temei: <i>singura</i> Biserică <i>întemeiată de Apostoli</i> în întregul Apus	31
II. 1. 3. Al treilea temei: <i>mărimea teritoriului</i> supus Bisericii Romei	34
II. 1. 4. Al patrulea temei: <i>apărarea dreptei credințe</i> , în primele secole	34
II. 2. Natura <i>întâietății</i> Bisericii din Roma, în Biserica universală a primului mileniu .	36
II. 2. 1. Bisericii Romei i s-a acordat o <i>întâietate de cinste</i> (de <i>onoare</i>)	38
II. 2. 2. Biserica Romei a constituit <i>un reper</i> în materie de <i>credință</i>	46
II. 2. 3. Biserica Romei <i>instanță de revizuire</i> în materie de disciplină bisericească	54
II. 2. 4. Biserica Romei și puterea de <i>a lega</i> și de <i>a dezlega</i> în Biserica Universală	60
II. 2. 5. Biserica Romei, <i>care stă în fruntea dragostei</i> , cu rol de <i>prezidență</i>	62
CAPITOLUL III.	
Evoluția <i>primatului</i> episcopului Romei, conform <i>învățăturii romano-catolice</i>	66
III. 1. Fundamentarea <i>primatului roman</i> pe <i>autoritatea deosebită</i> a Apostolului Petru 68	
III. 1. 1. Episcopul Romei, <i>succesorul</i> Apostolului Petru. <i>Petri successoris</i>	68
III. 1. 2. Episcopul Romei, <i>locțiitorul</i> Apostolului Petru. <i>Vicarius Petri</i>	73
III. 1. 3. Construirea unui <i>primat petrin</i> de <i>drept divin</i>	75
III. 2. Amplificarea <i>primatului roman</i>: <i>locțiitorul</i> lui Petru, <i>locțiitorul</i> lui Hristos	88
III. 2. 1. Papa, <i>locțiitorul</i> Domnului Iisus Hristos. <i>Vicarius Christi</i>	88
III. 2. 2. Papa, <i>capul</i> Bisericii universale. <i>Caput Ecclesiae catholicae</i>	95
III. 3. Încadrarea <i>primatului roman</i> în Biserica universală	106
III. 3. 1. Papa are o <i>autoritate</i> superioară celei a <i>sinoadelor ecumenice</i>	106
III. 3. 2. Papa deține <i>jurisdicția supremă</i> în Biserica universală. <i>Plenitudo potestatis</i>	117
III. 3. 3. Papa constituie <i>principiul de unitate</i> al Bisericii universale	127
III. 4. Formulări definerii ale instituției <i>papalității</i>, în forma ei romano-catolică	130
III. 4. 1. Papa Grigorie al VII-lea: <i>Dictatus papae</i> (1075)	130
III. 4. 2. Papa Bonifaciu al VIII-lea: <i>Unam Sanctam</i> (1302)	132
III. 4. 3. Augustin Triumphus: <i>Summa de potestate ecclesiastica</i> (1320)	134
III. 4. 4. Sinodul <i>unionist</i> de la Ferrara-Florența (1438-1439)	136

CAPITOLUL IV.

Învățătura ortodoxă cu privire la *întâietatea* Apostolului Petru 138

IV. 1. Temeiurile și natura *întâietății* Apostolului Petru între ceilalți Apostoli 139

IV. 1. 1. Expresia «întâi Simon, cel numit Petru», în listele cu numele apostolilor 141

IV. 1. 2. Schimbarea numelui lui Simon în «Chefa, care se tâlcuiește Petru» 146

IV. 1. 3. Purtător de cuvânt al celor doisprezece Apostoli 147

IV. 1. 4. Grupul celor trei Apostoli: Petru, Ioan și Iacov 151

IV. 2. Apostolii nu au fost *episcopi* ai Bisericilor locale 153

IV. 3. Sfânta Scriptură nu susține un *primat de jurisdicție* al Apostolului Petru 159

IV. 3. 1. Biserica nu a fost zidită pe *persoana* Ap. Petru. «Tu ești Petru» (Matei XVI, 18)

IV. 3. 1. 1. Aspecte privind fragmentul cunoscut ca *textul petrin* 162

IV. 3. 1. 2. Textul *Matei XVI, 18*, în exegeza Părinților din Răsărit 166

IV. 3. 1. 3. Textul *Matei XVI, 18*, în exegeza Părinților din Apus 174

IV. 3. 2. Chemare la pocăință, nu *infaibilitate*. «Întărește pe frații tăi..» (Luca XXII, 31-32)

IV. 3. 2. 1. Aspecte privind *textul convertirii* 182

IV. 3. 2. 2. Textul *Luca XXII, 31-32*, în exegeza Părinților din Răsărit 185

IV. 3. 2. 3. Textul *Luca XXII, 31-32*, în exegeza Părinților din Apus 187

IV. 3. 3. Repunerea Apostolului Petru în apostolat. «Paște oile Mele» (Ioan XXI, 15-17) . 188

IV. 3. 3. 1. Aspecte privind *dialogul repunerii în apostolat* 188

IV. 3. 3. 2. Textul *Ioan XXI, 15-17*, în exegeza Părinților din Răsărit 192

IV. 3. 3. 3. Textul *Ioan XXI, 15-17*, în exegeza Părinților din Apus 196

CAPITOLUL V.

Învățătura ortodoxă cu privire la *primatul* episcopului Romei 201

V. 1. În primele trei secole nu a existat un *primat jurisdicțional universal* 201

V. 1. 1. Controversa cu privire la data sărbătoririi Paștelui 201

V. 1. 2. Problema reprimirii în Biserică a apostataților (lapșii) 206

V. 1. 3. Controversa cu privire la validitatea Botezului săvârșit de eretici 212

V. 2. Mărturii ale unor Sfinți Părinți din primul mileniu creștin 225

V. 2. 1. Sfântul Ciprian al Cartaginei (+258) 225

V. 2. 2. Sfântul Vasile cel Mare (+379) 233

V. 2. 3. Sfântul Ioan Gură de Aur (+407) 236

V. 2. 4. Papa Grigorie I cel Mare (+604) și titlul de *patriarh ecumenic* 243

V. 2. 5. Sfântul Maxim Mărturisitorul (+662) 252

V. 3. *Primatul papal*, în contextul dialogului teologic actual dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică 269

V. 4. Biserica este *una și sobornicească, în și prin* Domnul Iisus Hristos 292

V. 4. 1. Domnul Iisus Hristos, unicul Cap al Bisericii Sale, nu poate avea *locuitor* 293

V. 4. 2. *Unitatea* Bisericii universale nu necesită *un centru văzut*, nici *un episcop universal*

V. 4. 3. Biserica este *sobornicească*, fără *jurisdicția universală* a unui singur episcop 300

CAPITOLUL VI.

Infailibilitatea papală	306
VI. 1. Biserica întregă, ca <i>Trup al lui Hristos</i>, posedă <i>harisma adevărului</i>	306
VI. 2. Evoluția <i>infailibilității</i> episcopului Romei, conform învățaturii romano-catolice	
VI. 3. Învățătura ortodoxă cu privire la <i>infailibilitatea</i> episcopului Romei	329
VI. 3. 1. Sfânta Scriptură nu învață <i>infailibilitatea</i> unui singur Apostol	332
VI. 3. 2. Mărturii alese ale Părinților Bisericii	336
a. Sfântul Irineu de Lyon (+202)	337
b. Sfântul Ciprian al Cartaginei (+258)	338
c. Fericitul Augustin (+430)	340
d. Regula lui Vincențiu de Lerin (+445)	343
VI. 3. 3. Autoritatea doctrinară a <i>papei</i> în sinoadele ecumenice	348
VI. 4. Mărturii din faptele episcopilor Romei, împotriva <i>infailibilității papale</i>	351
VI. 5. Definirea dogmatică a <i>infailibilității papale</i>, la Conciliul Vatican I (1869-1870) 370	
VI. 5. 1. Etape anterioare întrunirii Conciliului Vatican I	370
a. Definirea unei dogme: <i>Imaculata concepție</i> (8 decembrie 1854)	370
b. Pregătirile pentru întrunirea Conciliului Vatican I	374
VI. 5. 2. Întrunirea și desfășurarea Conciliului Vatican I (1869-1870)	377
VI. 5. 3. Învățătura ortodoxă cu privire la doctrina <i>infailibilității papale</i>	395
a. Biserica, episcopatul și papa, cu referire la <i>infailibilitate</i>	395
b. Evoluția și formularea dogmei <i>infailibilității papale</i>	403
VI. 5. 4. <i>Infailibilitatea</i> , în teologia catolică, după Conciliul Vatican I	416
VI. 6. Reafirmarea <i>infailibilității papale</i>, la Conciliul Vatican II (1962-1965)	430
a. Evoluția doctrinei despre <i>infailibilitatea papală</i> , în sesiunea a doua	432
b. Reafirmarea <i>infailibilității papale</i> , în sesiunea a treia	438
c. Cauza înfrângerii episcopatului, la Conciliul Vatican II	449
d. <i>Infailibilitatea papală</i> este lipsită de teme <i>dogmatic</i> și <i>sacramental</i>	454
Concluzii generale	459
Bibliografie	481

Rezumat

Teza intitulată *Prerogativele episcopului Romei din punct de vedere ortodox* se întemeiază pe *purtarea de grijă* a Bisericii Ortodoxe, ca *viața și cuvintele mântuitoare* ale Fiului lui Dumnezeu înomenit, predate Sfinților Apostoli, să ajungă neschimbate și purtătoare de același har mântuitor la fiecare mădular al Bisericii, până la sfârșitul veacurilor.

Viața *cu* Dumnezeu și *cunoașterea* Lui în Taina Bisericii au fost mărturisite însă, de-a lungul secolelor, de multe ori după *gândul* oamenilor, iar nu în *duhul* Părinților Bisericii, care aveau „*gândul* lui Hristos” (I Corinteni II, 16). Dar, îndepărtarea de *gândirea* lui Dumnezeu cea *unificatoare* și *îndumnezeitoare*, care se reflectă în *gândirea unitară* a Părinților, nu poate duce decât la *gândiri* lumești care dezbină, lipsite de lumina cunoștinței adevăratului *rost* al omului. În acest sens, omul în care nu *gândește* Duhul lui Dumnezeu, ci *duhul lumii*, ajunge să nu mai înțeleagă nici *vocația* sa personală, de *chip* al lui Dumnezeu născut spre *îndumnezeire*, nici *vocația mărturisitoare* a Bisericii, ca loc de realizare a acestei *îndumnezeiri*. De aceea, despre Taina Bisericii nu se poate vorbi cu o *gândire* care nu este luminată de *harul* Sfântului Duh, care trebuie să precedă orice *efort omenesc*.

* În primele secole creștine, despre Biserică s-a scris puțin. Fiul lui Dumnezeu înomenit nu s-a preocupat de latura *instituțională* a Bisericii, ci s-a preocupat în chip desăvârșit de *persoană*, de omul chemat să devină Biserică: „*Împărăția lui Dumnezeu este înăuntrul vostru*” (Luca XVII, 21). Părinții înșiși au scris puțin despre Biserică, ceea ce indică faptul că Biserica a fost dintotdeauna percepută ca o realitate *vie* și *personală*, fundamentată pe *cunoașterea* și *sălășluirea* lui Dumnezeu în om, prin Sfintele Taine. *Tăcerea smerită* a Părinților se observă în cazul tuturor dogmelor, *definirea sinodală a dogmelor* fiind doar urmarea unor situații excepționale și urgente. Biserica este *văzută* și *nevăzută*, *pământească* și *cerească*, *temporală* și *veșnică*, *omenească* și *dumnezeiască*, deopotrivă. Deși se observă o greutate în *definirea* Bisericii¹, totuși, *necesitatea* formulării *eceziologiei* este imperativă astăzi, când în cadrul dialogului teologic interconfesional învățătura despre Biserică, iar mai ales cea despre *ierarhie*, ocupă locul central.

* *Primul capitol* prezintă eceziologia ortodoxă, conform căreia Biserica este trăită ca *Trupul tainic al Domnului Iisus Hristos în Duhul Sfânt* sau ca *mediul* de continuă *cunoaștere* și *iubire* dintre Persoanele dumnezeiești ale Preasfintei Treimi și mulțimea tuturor credincioșilor, în care sălășluiește Sfântul Duh, împreună cu Fiul lui Dumnezeu înomenit și cu Dumnezeu Tatăl, după făgăduința Mântuitorului: „De Mă iubește cineva, va păzi cuvântul Meu, și Tatăl Meu îl va iubi, și *vom veni la el și vom face locaș la el*” (Ioan XIV, 23). Deși Biserica este întemeiată deplin odată cu *Pogorârea Sfântului Duh*, în ea Fiul lui Dumnezeu înomenit este și rămâne veșnic în poziția de *Cap* și *Temelie fundamentală*, cum mărturisește Apostolul Pavel: „Hristos este cap Bisericii, trupul Său, al cărui Mântuitor și este” (Efeseni V, 23). De aceea, actul mântuitor al *Pogorârii Sfântului Duh* nu trebuie înțeles ca o *înlocuire* a lucrării mântuitoare a Fiului, cu cea a Sfântului Duh, ca și cum Sfântul Duh ar lucra *separat* sau *în locul* Fiului. Persoanele dumnezeiești nu pot fi *separate*, în lucrarea de mântuire a oamenilor. Referindu-se la greșeala de a *despărți* cele două Persoane dumnezeiești, părintele Dumitru Stăniloae spune că „este falsă imaginea unui Hristos în cer și a Duhului Sfânt în Biserică”, deoarece o astfel de imagine „nu ia în serios *unitatea* Persoanelor treimice”, ducând în catolicism „la instituirea unui *locțiitor al lui Hristos*”². Domnul Iisus Hristos nu poate fi separat, nici *sta departe*, de Biserica Sa. Altfel nu s-ar putea explica promisiunea Sa:

¹ † Mitrop. Dr. Irineu Popa, *Biserica în actualitate sau actualitatea Bisericii*, Editura Academiei Române, București, 2018, p. 11, n. 16: „Este aproape imposibil să putem da o definiție Bisericii, întrucât *ideea* de Biserică nu există, ci *Biserica* există, și pentru fiecare membru al Bisericii viața ecezială este lucrul cel mai legitim și cel mai palpabil din tot ce se poate cunoaște și cuprinde... Nu putem înțelege Biserica, decât prin experiență, prin har, participând activ la viața ei”.

² Pr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, II, Editura IBMBOR, București, 1978, p. 197

„Eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârșitul veacului” (Matei XXVIII, 20), nici imaginea ecleziologică a viței și a mlădițelor: „Eu sunt vița, voi sunteți mlădițele. Cel ce rămâne întru Mine și Eu în el, acela aduce roadă multă, căci fără Mine nu puteți face nimic” (Ioan XV, 4). Prin poziția *unică și neînlocuibilă* pe care El o are în Biserică, chiar *Persoana Sa* constituie factorul principal care îi unește pe credincioși în Sine, ca *model și izvor de putere*.

Fiul lui Dumnezeu înomenit a devenit *Cap* al întregului neam omenesc, într-un mod *unic și de neînlocuit*, mai ales prin Întruparea și sălășuirea Lui în cei credincioși. De aceea, nici un alt mădular din Biserică nu se poate *numi* pe sine, nici nu poate fi *numit* de alții: *capul* întregii Bisericii. Doar printr-o greșită înțelegere a Bisericii, ca având o parte *văzută* (de sine stătătoare) și alta *nevăzută* (izolată în cer), se poate ajunge la vorbirea despre un *cap văzut* al Bisericii *văzute*, cum s-a ajuns în doctrina romano-catolică, unde papa a fost numit *Capul întregii Biserici (Caput Ecclesiae)*. Imposibilitatea existenței unui *cap văzut* al Bisericii reiese și din aceea, că nici un om nu poate comunica tuturor membrilor Bisericii, în mod *deplin și interior*, lumina cunoașterii lui Dumnezeu și viața cea veșnică, nici nu poate realiza între ele *unitatea* desăvârșită de care acestea au nevoie, cum învață părintele Dumitru Stăniloae.

Domnul Iisus Hristos nu este doar *Capul* întregii Biserici, ci și *temelia* întregii Biserici, ca *temelie fundamentală*, așezată o dată și pentru totdeauna, după cuvântul Său: „Pe această *piatră* voi zidi *Biserica Mea* și porțile iadului nu o vor birui” (Matei XVI, 18), unde, potrivit exegezei patristice universale din primul mileniu creștin, *piatra* pe care este zidită Biserica este *Persoana* Domnului Iisus Hristos sau *crența* în dumnezeirea Sa³. Referitor la întemeierea Bisericii pe *persoana* Apostolului Petru, *dogmă fundamentală* a Bisericii Romano-Catolice, aceasta este respinsă de majoritatea Părinților Bisericii din Răsărit și din Apus, precum și de însăși alegerea a *doisprezece* Apostoli, iar nu a *unuia* singur.

* Capitolul al doilea prezintă *temeiurile și natura întâietății* Bisericii din Roma, așa cum au fost înțelese acestea de Bisericile de pretutindeni în primul mileniu creștin. Au fost identificate patru *temeiuri*, primul și cel mai important fiind un *aspect politic*: calitatea Romei de *primă capitală* a Imperiului Roman, precum reiese chiar din *Canonul 28* al Sinodului al IV-lea Ecumenic din Calcedon (451), care spune că „scaunului Romei celei mai vechi, *pentru că împărăția cetatea aceea*, Părinții după cuviință i-au dat *presvia înaintării...*”⁴. Acestui prim temei i se adaugă o serie de *aspecte bisericești*, precum calitatea de a fi *singura Biserică întemeiată de Apostoli în Apus*, asocierea ei cu *propovăduirea Apostolilor Petru și Pavel*, *mărimea teritoriului* supus Romei, *văzută ca centru de evanghelizare al întregului Apus*, și *vechimea*, după mărturia Sfântului Irineu de Lyon (+202)⁵. Dar, și alte Biserici aveau cinstea de a fi fost *întemeiate de Apostoli*, precum Biserica din Ierusalim - *patria Apostolilor*, *prima și cea mai veche Biserică* - sau Bisericile din Antiohia, Corint, Efes, Filipi și Tesalonic. Dacă la baza *întâietății* Bisericii din Roma ar fi stat *propovăduirea Apostolului Petru și vechimea*, trebuie spus că Biserica din Antiohia a fost întemeiată de Apostolul Petru, cu mult mai înainte celei din Roma. Există însă o singură particularitate: Biserica din Roma era *singura Biserică întemeiată de Apostoli* în teritoriul apusean al Imperiului Roman⁶. Spre deosebire de marile Biserici din Răsărit, modul în care *apostolicitatea* Bisericii din Roma a fost percepută în Apus este impresionant, dar cumva justificat, *apostolicitatea* fiind un lucru *comun* pentru o Biserică din Răsărit, pentru ca ea să poată avea importanța pe care a avut-o în Apus.

Un aspect important este acela că, în primele secole, istoricii și Părinții Bisericii nu l-au înfățișat niciodată pe Apostolul Petru, ca *singurul întemeietor* al Bisericii din Roma. Întemeierea acesteia de către Apostolii Petru și Pavel a persistat multă vreme în Apus, cei doi Apostoli fiind asemănați chiar cu *întemeietorii* Romei: „Până la începutul celui de-al doilea

³ Sfântul Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, IV, trad. pr. Dumitru Stăniloae, în PSB 40, p. 143

⁴ *Pidalion. Cârma Bisericii Ortodoxe*, Editura Crența Strămoșească, Iași, 2007, p. 222

⁵ Sancti Irenaei, *Contra omnes haereses libri quinque*, III, III, 2-3, Lipsiae, 1853, pp. 121-123

⁶ Francis Dvornik, *Byzantium and the roman primacy*, Editura Fordham University, New York, 1966, p. 43

mileniu, *tradiția romană* continuă să se refere la cei doi *corifei*, Petru și Pavel, care împreună au întemeiat *autoritatea* Romei, ca la un fel de *pandant* creștin al celor doi frați mitologici, Romulus și Remus⁷. Această *dublă întemeiere apostolică* favoriza menținerea *eclziologiei* Bisericii primare, adică forma *sinodală* de conducere a Bisericii, iar nu cea de tip *monarhic*.

Apoi, fiind departe de influențele curții imperiale și de focarele ereziilor, Biserica din Roma s-a remarcat și prin statornicia ei în *dreapta credință*. Ea va păzi dreapta credință până târziu, apărându-i totodată și pe mărturisitorii prigonii de împărați sau de eretici în Răsărit.

Dar, toate aceste *temeiuri* nu fundamentează însă decât o *întâietate* de natură *onorifică*, precum arată faptele istorice și hotărârile *sinoadelor ecumenice*. Nici un sinod nu a instituit *primatul roman* în forma lui romano-catolică, singura *întâietate* recunoscută Bisericii din Roma fiind una de natură *onorifică*, iar episcopului roman un loc de *primus inter pares*. Deși cunoaștem *ordinea ierarhică* a celor cinci scaune patriarhale ale vremii, cu privire la *întâietatea* episcopului roman, „este greu de spus în mod precis ce a însemnat în mod concret această *întâietate*, în ce consta și cum s-a exercitat ea”⁸, iar o anumită diferență în modul de a evalua această *tradiție* va fi cea care va duce mai târziu la ruptura dintre Orient și Occident. În acest sens, apologetul romano-catolic Pierre Batiffol (+1929) își exprimă dezamăgirea că nici un Sfânt Părinte și nici un *sinod ecumenic* nu a decretat *primatul* episcopului Romei⁹. De asemenea, cardinalul Yves Congar (+1995) recunoaște că Răsăritul nu oferă „nici o mărturie teologică asupra primatului universal de *drept divin* al Romei”¹⁰.

Cinstea și *întâietatea* care îi erau atribuite Bisericii din Roma erau recunoscute de către toate celelalte Biserici, acestea fiind confirmate *canonic*, de primele sinoade ecumenice. Toate hotărârile *canonice* cu privire la *întâietatea* unor anumite scaune episcopale se întemeiază pe *Canonul 34 apostolic*, care cere episcopilor din fiecare *neam* să-l recunoască „pe cel *întâi* între dâșii”, adică pe episcopul pe care contextul *politic* sau *bisericesc* l-a impus în mod *firesc* episcopilor din jurul său. Dar, prin recunoașterea *întâietății* unuia dintre ei, nici un episcop nu își pierde puterea de a cârmui liber Biserica din propria eparhie.

Primul *canon* care vorbește despre *întâietatea* (πρεσβεία) Bisericii din Roma între Bisericile apusene este *Canonul 6* al Sinodului I Ecumenic din Niceea (325), care este motivat de o situație excepțională din Egipt. Prin acest canon, în baza unei *practici* deja existente, Bisericilor din Alexandria, Roma și Antiohia li s-a recunoscut *întâietatea* între Bisericile din jurul lor, fără a se stabili o ordine de *prioritate* între cele trei. Despre *întâietatea cinstei* Bisericii din Roma vorbește apoi *Canonul 3* al Sinodului al II-lea Ecumenic din Constantinopol (381), care nu îi stabilește efectiv *întâietatea*, ci doar observă faptul că ea îi era deja recunoscută: „Episcopul Constantinopolului să aibă *pronomiile cinstei* (τα πρεσβεία της τιμης), după episcopul Romei, pentru că ea este *nouă Romă*”¹¹. Prin acest canon, Părinții indică *principiul* conform căruia organizarea *bisericească* s-a acomodat după structura *administrativ-politică* a Imperiului Roman. Dar, nici o măsură *canonică* nu reglementa relațiile reciproce ale marilor Biserici. Abia prin *Canonul 28* al Sinodului al IV-lea Ecumenic din Calcedon (451) va fi întărită *canonic* și definitiv *întâietatea* Bisericii din Roma, arătându-se clar principalul *temei* al *întâietății* acesteia, faptul că își avea reședința în capitala imperială: „Fiindcă scaunul Romei celei mai vechi, pentru că împărăția cetatea aceea, Părinții după cuviință i-au dat presvia înaintării...”¹². *Canonul 28* a fost reafirmat, în mod ecumenic, prin *Canonul 36* al Sinodului *Trulan* sau *Quinisext* din Constantinopol (691-692), care numește pe primele două locuri Bisericile din *vechea* și din *noua capitală imperială*.

⁷ Klaus Schatz, *La primauté du Pape. Son histoire des origines à nos jours*, Editura Cerf, Paris, 1992, p. 56

⁸ Jean-Claude Larchet, *Biserica, Trupul lui Hristos*, II, trad. M. Bojin, Editura Sophia, București, 2013, p. 28

⁹ Pierre Batiffol, *Cathedra Petri. Etudes d'histoire ancienne de l'Eglise*, în *Unam Sanctam*, 8, Paris, 1938, p. 75

¹⁰ Yves Congar, *After nine hundred years. The background of the Schism between the Eastern and Western Churches*, trad. Paul Mailleux, Fordham University, New York, 1959, pp. 61-62

¹¹ *Pidalion*, op. cit., p. 176

¹² *Ibidem*, p. 222

Cu privire la *disciplina bisericească*, când în cadrul unor Biserici locale sau între două dintre acestea au apărut conflicte care nu au putut fi rezolvate local, uneori s-a apelat la Biserica din Roma. Dar, canoanele emise la Sinodul *local* din Sardica (343) - can. 3, 4 și 7 - văd în Roma nu atât o *instanță de apel*, cât o *instanță de revizuire*¹³. De aceea, Batiffol consideră că, prin cele trei *canoane* de la Sardica, episcopul Romei a fost privat de dreptul de a judeca în apel, fapt pentru care acestea ar constitui chiar un *compromis* făcut orientalilor¹⁴. Apoi, cu privire la *apelurile* către Roma, care oricum au fost destul de rare¹⁵, se observă că ele erau adresate *Bisericii* din Roma, iar nu *episcopului* din Roma, adică necesitau o soluționare *sinodală*, iar nu una *papală*. Mai mult, *apeluri* identice în formă și conținut erau adresate de cei nedreptățiți și către alte mari Biserici ale vremii, fapt pentru care „nu se vedea în Roma o *instanță* superioară în sensul strict *juridic* al termenului”¹⁶.

Bisericii din Roma i s-a recunoscut o *întâietate* între celelalte Biserici, nu pentru că *episcopul* ei ar fi fost urmașul Apostolului Petru sau *moștenitorul* slujirii lui, ci doar în baza unui consens *canonic*, determinat de aspecte de natură *politică* și, întotdeauna, condiționat de *ortodoxia* credinței. De aceea, putem spune că *întâietatea* și *primatul* îi pot fi recunoscute și astăzi Bisericii din Roma și episcopului roman, cu trei condiții: *revenirea la dreapta credință* mărturisită astăzi de Biserica Ortodoxă, *respectarea canoanelor* emise de *sinoadele ecumenice* și manifestarea *întâietății* în cadrul *sinodalității* din primul mileniu creștin.

* Capitolul al treilea prezintă evoluția *primatului* episcopului Romei, conform învățăturii romano-catolice. Mai ales din secolul al IV-lea, după mutarea capitalei imperiale, în Roma s-a resimțit un mare vid de putere, iar unii dintre episcopii Romei au suplinat chiar unele sarcini de apărare a orașului, împotriva barbarilor. Treptat, creștinii romani au ajuns să vadă în episcopul Romei centrul religios și politic al zonei. Acest lucru a luat amploare, după ce Sfântul împărat Constantin cel Mare a mutat definitiv capitala imperiului în Răsărit. Dar, unele tendințe de *supremație bisericească* au exista în Roma cu mult înainte de mutarea reședinței imperiale în Bizanț, la baza lor stând în primul rând *mentalitatea imperială* și *centralizatoarele* a romanilor, iar mai cu seamă a locuitorilor Romei. Nu trebuie trecută cu vederea nici *starea materială* a episcopilor romani. După creștinarea primului împărat roman, creștinii au început să beneficieze de legi favorabile și de sprijinul curții imperiale. Bisericele au putut deține clădiri și terenuri, iar clerul apusean a dobândit o bunăstare covârșitoare, iar mai mult decât toți, episcopul Romei, care se va remarca prin investiții materiale și spirituale, precum acte de milostenie și formarea de misionari pentru întregul Apus.

Începând cu secolul al IV-lea, episcopii Romei au început să prezinte *întâietatea* Bisericii romane, ca fiind de *drept divin*, iar nu de *drept bisericesc*. Doctrina romano-catolică cu privire la *primatul papal* - instituit direct de Dumnezeu, prin cuvintele: „Tu ești Petru și pe această piatră voi zidi Biserica Mea” (Matei XVI, 18), adresate Apostolului Petru de către Mântuitorul Iisus Hristos - s-a dezvoltat în mai multe *etape*. Mai întâi, episcopii romani s-au declarat *unici succesori* ai Apostolului Petru. Foarte important este faptul că, tradiția petrină a înflorit la Roma tocmai în perioada în care Rufin din Aquileea (+410) a tradus în latină scrieri din *Romanul Pseudo-Clementin*, între care și *Epistola lui Clement, către Iacob*, în care Pseudo-Clement spune că Apostolul Petru l-a făcut *moștenitor* al autorității sale¹⁷. Această scriere *apocrifă* constituie cea mai veche sursă care face legătura între Apostolul Petru și *hirotonia* unui episcop roman. Îndată după ajungerea la Roma a literaturii *pseudo-clementine*, se va observa o centrare pe *legătura* dintre Apostolul Petru și episcopii romani. În continuare, în secolul al V-lea, episcopul Romei se va afirma ca *locțiitorului* Apostolului Petru (*Vicarius*

¹³ Klaus Schatz, *La primauté du Pape. Son histoire des origines à nos jours*, op. cit., p. 49

¹⁴ Pierre Batiffol, *La paix constantinienne et la catholicisme*, Editura Gabalda, Paris, 1914, pp. 447-448

¹⁵ Francis Dvornik, *Byzantium and the roman primacy*, op. cit., p. 108

¹⁶ Klaus Schatz, *La primauté du Pape*, op. cit. p. 53

¹⁷ *Epistola Clement ad Jacobum*, II, PG II, col. 35

Petri), moștenind de la acesta o *întâietate* care va fi definită *juridic*, luând formă de *jurisdicție universală*, printr-o întemeiere de *drept divin*.

Amplificarea *primatului roman*, care are loc mai ales după marea schismă (1054), când în Apus scade dramatic autoritatea sinodală, va transforma vechiul *Vicarius Petri* în *Vicarius Christi*, un titlu respins chiar de către teologi romano-catolici¹⁸, apărut pentru prima dată într-o scriere *apocrifă* din secolul al VIII-lea: *Donatio Constantini*, care a distorsionat istoria Bisericii și constituie „falsul care s-a bucurat de cel mai mare succes din întreaga istorie”¹⁹. Modul în care unii dintre episcopii Romei se vedeau pe ei înșiși în secolul al XI-lea, se reflectă în documentul *Dictatus papae* al papei Grigorie al VII-lea Hildebrand (1073-1085), din anul 1075, care sintetizează pretențiile papale supreme²⁰. Treptat, papa se va situa mai presus decât sinoadele ecumenice, va pretinde o *jurisdicție universală (plenitudo potestatis)* și se va defini pe sine ca *principiu de unitate* al întregii Biserici. Cu alte cuvinte, după ce *rolul* Apostolului Petru în Biserica primară a fost *modelat* conform noilor *tendințe* romane, „urmașii lui Petru” au pretins pentru ei înșiși *locul* Domnului Iisus Hristos în Biserica văzută.

* Capitolul al patrulea prezintă învățătura ortodoxă cu privire la *întâietatea* Apostolului Petru. În privința *temeiurilor* și a *naturii întâietății* Apostolului Petru între ceilalți Apostoli, am observat expresia „*întâi* Simon, cel numit Petru” (Matei X, 2) din listele cu numele Apostolilor și *schimbarea numelui* lui Simon în „*Chefa*, care se tâlcuiește Petru” (Ioan I, 42), care nu pot avea implicații dogmatice sau juridice. Pentru *vârsta* și *temperamentul* său, Apostolul Petru apare de multe ori în centrul atenției, ca *purtător de cuvânt* al celor doisprezece Apostoli, iar când ia parte la evenimente mai deosebite, precum *Schimbarea la Față* sau *învierea fiicei* lui Iair, el face parte dintr-un grup restrâns, întotdeauna împreună cu fiii lui Zevedeu, Apostolii Ioan și Iacov. Cu privire la *rolul* Apostolului Petru în Biserica primară și la modul în care Apostolul Pavel s-a raportat la grupul Apostolilor și, în special, la Apostolul Petru, putem afirma categoric *egalitatea* tuturor Sfinților Apostoli.

Modul în care este văzut *colegiul* Apostolilor și *slujirea* lor se răsfrânge inerent asupra modului în care este înțeleasă *structura* și *slujirea ierarhiei bisericești* până astăzi. De aceea, o Biserică în care Apostolii sunt văzuți *egali* va fi cârmuită în mod *sinodal*, pe când o Biserică în care unul dintre Apostoli este socotit *superior* tuturor celorlalți va avea automat o structură *monarhică*, cum este cazul *papalității*, care îl așază pe Apostolul Petru mai presus decât toți ceilalți Apostoli. Dar, întreaga Evanghelie și faptele Apostolilor resping total ideea unui *princeps Apostolorum*, nefericit titlu atribuit de romano-catolici Apostolului Petru. Însăși chemarea celor *doisprezece* ucenici la *apostolat*, de către Mântuitorul, stă împotriva existenței unui *Apostol-monarh*. Dacă ar fi dorit o conducere bisericească *monarhică* sau *centralizată* într-un *Apostol universal* sau într-un *episcop suprem*, ar fi fost cel puțin inutil ca Mântuitorul Iisus Hristos să țină în jurul Său *douăsprezece* persoane, nu doar *la începutul* propovăduirii Sale, ci chiar până la Jertfa Sa pe Cruce și după aceea. Mai mult, cei *doisprezece* Apostoli, aleși după *numărul* celor *douăsprezece* neamuri ale lui Israel, nu doar în lumea aceasta își vor îndeplini misiunea lor, ci și la sfârșitul ei, când vor ședea „pe *douăsprezece* tronuri, judecând cele *douăsprezece* seminții ale lui Israel” (Matei XIX, 28).

Sfânta Scriptură și Părinții Bisericii învață că cei doisprezece Apostoli au primit de la Mântuitorul Iisus Hristos o *slujire universală* și *unică*, deținută *în comun* și *fiecare în parte* în egală măsură, ca unii care au fost *hirotoniți* și *trimiși* la propovăduirea Evangheliei *direct* de către Mântuitorul, către *toate* neamurile, *slujire* care nu a putut fi lăsată *moștenire* episcopilor, cărora li s-a încredințat doar *învățătura de credință* și *harul sfinților*, iar nu și *universalitatea jurisdicției*. Apoi, din *egalitatea* Apostolilor, reiese *egalitatea* episcopilor. Deși în timp au apărut anumite *raporturi* între episcopi (arhiepiscop, mitropolit, patriarh),

¹⁸ Yves Congar, *Jean Puyo Interroge le Pere Congar*, Editura Centurion, Paris, 1975, p. 210

¹⁹ Michael Whelton, *Papi și patriarhi*, trad. Virgil Baidoc, Editura Theosis, Oradea, 2010, p. 184

²⁰ *Das Register Gregors VII*, vol. I, cartea II, 55, ed. Erich Caspar, Berlin, 1920, pp. 202-208

acestea au fost întotdeauna de natură *administrativă* și *onorifică*, adică nu au implicat o diferență de *putere* sau de *har* între episcopi. Deși se va vorbi mult de *întâietatea onorifică*, totuși, Sfânta Scriptură arată faptul că între Apostoli nu a existat nici măcar un *primat onorific*, iar cu atât mai puțin un *primat* de o altă natură, pentru că „nu se poate atribui nici unui *act* al Mântuitorului și nici vreunei *tradiții apostolice* instituirea de *întâietăți onorifice* sau a vreunei *întâietăți de conducere* ori *jurisdicționale* între Sfinții Apostoli”²¹.

Încadrarea fiecărui episcop într-un *episcopat unic* și *indivizibil*, împiedică orice *izolare* a unui episcop de toți ceilalți, prin pretinderea unei *sucesiuni unice* sau a unei *puteri superioare*: „Fiecare episcop este urmașul tuturor Apostolilor, căci fiecare Apostol se află în *comuniune* cu toți ceilalți Apostoli. Iar după aceea, *fiecare episcop este hirotonit de mai mulți episcopi, în numele întregului episcopat*, primind același har și aceeași învățătură pe care le-au avut toți Apostolii și toți episcopii”²². Nu poate exista o *sucesiune apostolică liniară*, ca pornind de la un *singur* Apostol - *petrină, ioaneică, iacobită, mateiană* etc - și continuând într-un *singur* scaun episcopal. O altfel de *sucesiune*, decât cea *apostolică*, nu se putea încadra în gândirea Bisericii, precum reiese din tulburarea care a avut loc în Corint și din intervenția Apostolului Pavel: „Mi-a venit știre că la voi sunt *certuri*... că fiecare dintre voi zice: «Eu sunt al lui Pavel, iar eu sunt al lui Apollo, iar eu sunt al lui Chefa, iar eu sunt al lui Hristos!» *Oare, s-a împărțit Hristos?* Nu cumva s-a răstignit Pavel pentru voi? Sau fost-ați botezați în numele lui Pavel?” (I Corinteni I, 10-13). Nu poate exista un episcop moștenitor al unui singur Apostol, deoarece, *harul apostolice* a fost *unic* și *irepetabil*, el neputând fi lăsat moștenire. De asemenea, nici nu poate exista un episcop care să moștenească *mai mult har* decât toți ceilalți episcopi. Prin însăși alegerea și *modul hirotoniei* lor, toți episcopii sunt *egali* în putere. De aceea, orice doctrină despre un *episcop suprem*, așezat *mai presus* sau *în afara* întregului episcopat, este străină de gândirea și de viața Bisericii.

* În capitolul al cincilea, care prezintă învățătura ortodoxă cu privire la *primatul* episcopului Romei, se observă că în primele trei secole nu a existat un *primat jurisdicțional universal* al acestuia, cum reiese foarte clar din tensiunile care au provocat Biserica primară, între care: controversa cu privire la *data sărbătoririi Paștelui*, problema reprimirii în Biserică a *lapsurilor*, controversa cu privire la *validitatea* Botezului săvârșit de eretici și practica *apelurilor*. În această perioadă, tendințele de supremație ale unor episcopi romani, precum Victor I și Ștefan I, nu au avut ecouri pozitive în cadrul celorlalte Biserici, nici în Răsărit, dar nici în Apus, ci au fost respinse categoric, uneori în cuvinte foarte aspre (cf. epistola Sfântului Firmilian din Cezareea Capadociei, către Sfântul Ciprian al Cartaginei). Inexistența unui *primat roman de jurisdicție universală* reiese și din mărturiile *patristice* ale primului mileniu creștin: sfinții Ciprian al Cartaginei (+258), Vasile cel Mare (+379), Ioan Gură de Aur (+407), papa Grigorie I cel Mare (+604) și Maxim Mărturisitorul (+662). Atât Părinții, cât și sinoadele locale și cele ecumenice, arată că, prin *hirotonie* și *întreita slujire*, toți episcopii sunt *egali*, neputând exista un *episcop universal*, un *supra-episcop* sau un *episcop-monarh*.

Conform ultimei ecleziologii vaticane, care constituie „victoria sistemului papal asupra conciliarismului”²³, Biserica *sobornicească* sau *universală* nu își mai are *centrul unificator* în Domnul Iisus Hristos, Care este pretutindeni Același și Se identifică pe Sine cu fiecare Biserică locală, făcând din fiecare credincios Biserica Sa, ci în Apostolul Petru, care *trăiește* și *conduce* întreaga Biserică, în succesorii săi din Roma. De la *comuniunea* episcopilor și *sinodalitatea* Bisericii s-a ajuns la *centralismul* papal și la concentrarea întregii puteri de *conducere* și de *învățare* a Bisericii în *persoana papei*²⁴. Dar, Biserica este și rămâne *una* și *sobornicească*, în și prin Domnul Iisus Hristos. De aceea, unicul Cap divino-uman al

²¹ Arhid. Ioan Floca, „Întâietate, întâietate jurisdicțională și primat de jurisdicție universală”, în *Studii Teologice*, nr. 5-6, 1989, p. 6

²² Pr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, II, op. cit., p. 238

²³ Yves Congar, *Eglise et papauté. Regards historiques*, Editura Cerf, Paris, 2002, p. 59

²⁴ Ibidem, pp. 307, 309

Bisericii nu poate avea un *locuitor*, *unitatea* Bisericii nu necesită un *centru unificator văzut*, iar Biserica rămâne *sobornicească*, fără *jurisdicția universală* a unui singur episcop.

După secole de *necomuniune liturgică* și chiar *necomunicare*, între Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică s-a creat o prăpastie greu de trecut. Astfel, în dialogul teologic actual dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică, *primatul papal* ocupă un loc central. Dialogul efectiv a început abia odată cu constituirea *Comisiei Mixte Internaționale de dialog teologic între Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică*, în anul 1979, ajunsă astăzi la cea de-a paisprezecea întâlnire oficială. În cadrul dialogului, ortodocșii au accentuat în mod constant rolul *sinoadelor ecumenice*, ca expresii ale autorității în Biserică, dar mai ales *modul* în care ele au fost receptate de Biserică, primind *autoritate ecumenică* abia după recunoașterea lor de către toate Bisericile locale, chiar dacă procesul uneori a durat mai mult.

Din punct de vedere al teologiei romano-catolice, *primatul papal* poate fi exercitat în *două moduri* diferite. Există teologi care doresc menținerea *primatului papal* în forma definită la Conciliul Vatican I (1879-1870), adică în forma lui *absolută*, la care s-a ajuns după nenumărate și grele lupte purtate de Biserica romană, în care *unitatea cu papa* este așezată mai presus chiar decât *unitatea cu Domnul Iisus Hristos*, aceasta din urmă nefiind suficientă pentru ca o Biserică *locală* să facă parte din Biserica *universală*. Această concepție este susținută de numeroase documente papale, publicate din Evul Mediu și până după Conciliul Vatican II (1962-1965). Spre exemplu, în epistola enciclică *Ut Unum Sint*, din 25 mai 1995, papa Ioan Paul al II-lea spune: „Toate Bisericile sunt în comuniune deplină și vizibilă, *pentru că* toți pastorii sunt în comuniune cu Petru și, *prin urmare*, sunt uniți în Hristos; cu puterea și autoritatea fără de care un astfel de oficiu ar fi iluzoriu, episcopul Romei *trebuie* să asigure comuniunea tuturor Bisericilor; din acest motiv, el este *primul slujitor al unității*”²⁵. În această primă concepție, care este cea *oficială*, se observă o deschidere spre Bisericile din Răsărit, dar fără renunțarea la *primatul papal* conturat în cel de-al doilea mileniu.

Cel de-al doilea mod de exercitare a *primatului papal*, deși teologii romano-catolicii insistă pe neschimbarea *esenței* lui, înclină totuși spre o manifestare a lui mai conformă cu practica biblică, cu organizarea Bisericii primare și cu istoria sinoadelor ecumenice. Despre recunoașterea mai multor *patriarhi* în interiorul Bisericii Romano-Catolice, după modelul *sinodalității* din primul mileniu, care caracterizează și astăzi Biserica Ortodoxă, s-ar fi putut vorbi cel mai bine la Conciliul Vatican II (1962-1965), dacă s-ar fi continuat în direcția inițială a convocării lui. Între natura puterii absolute a *primatului papal*, pe care o impune teologia romano-catolică, și *întâietatea de onoare*, care i-a fost recunoscută episcopului Romei în primul mileniu, va rămâne o prăpastie de netrecut, până când acest *oficiu* nu va fi revizuit *teologic*, în mod *onest*, în perspectiva Noului Testament, a relației dintre Apostolul Petru și ceilalți Apostoli, cât și în cadrul Tradiției patristice și sinodale din primul mileniu. Apoi, o *exegeză* corectă a textelor *petrine* nu se poate realiza decât prin recuperarea Tradiției patristice universale, în care *exegeza romană* nu își găsește suficiente temeuri. Pornind astfel de la grupul Apostolilor, de la faptul că *rolul* Apostolului Petru între ceilalți Apostoli nu a implicat niciodată un *primat de putere*, ci s-a încadrat într-o *deplină egalitate*, în cadrul dialogului teologic dintre Biserica Romano-Catolică și Biserica Ortodoxă se poate ajunge la o „mai bună sinteză ecleziologică între *primatul papal* și *colegialitate* sau *sinodalitate*”²⁶.

Prin urmare, reevaluarea perioadei *apostolice* rămâne sursa principală a definirii ecleziologiei, deoarece întregă „viața duhovnicească se întemeiază și se zidește după modelul Bisericii primare apostolice”²⁷. Perioada primară este cu atât mai importantă în înțelegerea *naturii* și a *funcției ierarhiei* în Biserică, întrucât „preoția din epoca apostolică se

²⁵ „Litterae encyclicae «Ut unum sint» de oecumenico officio”, 94, în *Acta Apostolicae Sedis*, 87, 1995, p. 977

²⁶ Joseph Famerée, „Pour une réforme oecumenique de papauté”, în *Annali di Scienze Religiose*, 6, 2001, p. 405

²⁷ † Acad. Dr. Mitrop. Irineu Popa, *Experiențe mistice la Părinții orientali*, II, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 2012, p. 521

bucura mai degrabă de *slujire*, decât de *stăpânire*²⁸. Mai departe, sinoadele locale și cele ecumenice, canoanele și întreaga literatură patristică alcătuiesc *un teren comun*, din care pot și trebuie să fie extrase *concluzii comune*. Un exemplu de *concluzie comună* este observată de cardinalul Yves Congar (+1995), care recunoaște faptul că Răsăritul nu oferă „nici o mărturie teologică asupra *primatului universal de drept divin al Romei*”, subliniind, totodată, și modul diferit în care *întâietatea* Bisericii din Roma era percepută în Răsărit, unde episcopii romani „*nu reglementau viața Bisericilor*”²⁹. Doar prin astfel de recunoașteri ale realităților *istorice* din primul mileniu se poate ajunge la o privire *comună* asupra aceluiași noțiuni eclesiologice.

În cadrul ultimei întruniri plenară a *Comisiei Mixte Internaționale de dialog teologic între Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică*, care s-a desfășurat la Chieti, în Italia (15-21 septembrie 2016), a fost aprobat unul dintre cele mai importante documente emise de această comisie: *Sinodalitatea și Primatul, în primul mileniu: spre o înțelegere comună, în slujba unității Bisericii*. Documentul este unul foarte important, întrucât el reflectă adevărata istorie: *sinodalitatea*, care a caracterizat Biserica în primul mileniu, și *primatul*, care era unul *de onoare*. Se observă, așadar, o apropiere de înțelegerea comună a *primatului roman*. Dacă până recent *primatul roman* era impus întregii istoriei, fiind socotit superior și *sinoadelor ecumenice*, de această dată el se apropie de *cadrele* și de adevărata lui *natura*. Punctul cel mai important din acest document îl constituie *acordul* asupra faptului că de-a lungul primului mileniu, „scaunul Romei a ocupat *primul* loc, exercitând un *primat al onoarei (presbeia tes times)*”³⁰, iar nu un *primat juridicțional universal*, cum se afirmă însă în cele mai multe documente oficiale papale. Această poziție, de *primul între egali*, poate fi recuperată de episcopul Romei, prin recuperarea organizării patriarhale, care „îl va aduce pe papă din nou în fruntea listei - *primus inter pares* - din care acum este omis în toată lumea răsăriteană”³¹. Documentul declară apoi că forma supremă a exercitării *primatului* este *ordinea* în soborul *liturgic*³². În încheiere, documentul subliniază importanța păstrării *dreptei credințe apostolice*, ca factor de *unitate* între Biserici, cât și a *succesiunii apostolice*, în timp ce *sinodalitatea* și *primatul* erau structuri care se includeau reciproc și nu se puteau exclude.

Deși documentul din Chieti nu exprimă poziția oficială a Bisericii Romano-Catolice, totuși, importanța lui este majoră, prin recunoașterea acelor aspecte comune din primul mileniu, în privința *primatului roman* încadrat în *sinodalitate*, printr-o interpretare onestă a faptelor istorice, iar „această moștenire comună a principiilor *teologice*, a prevederilor *canonice* și a practicilor *liturgice* din primul mileniu constituie un punct de referință necesar și o sursă puternică de inspirație”³³ pentru continuarea dialogului ecumenic.

Locul *slujirii* apostolice a ierarhiei din Biserica primară trebuie să ocupe un loc central în dialogul teologic interconfesional, pentru ca ierarhia să fie înțeleasă în adevărata ei natură și funcție, unită organic *în și cu* Biserica, iar nu *suprapusă* acesteia: „Ierarhia Bisericii, cu toată varietatea slujirii ei, nu *stăpânește* peste credincioși în numele Domnului, ci urmărește desăvârșirea fiecăruia și a tuturor la un loc în plinătatea Trupului lui Hristos... în sânul ei este exclusă *supunerea* omului de către om; acest lucru ne arată că puterea lui Hristos și a slujitorilor Lui se află *în* Biserică, iar nu *în afară* de Biserică sau *deasupra* Bisericii. În virtutea acestei puteri «sacramentale», autoritatea ierarhiei și ascultarea credincioșilor primesc caracterul de *slujiri*”³⁴. Astfel, nici „*ministeriul petrin* nu se poate afirma decât prin

²⁸ † Acad. Dr. Irineu Popa, „Responsabilitatea episcopului față de harul arhieriei sale și față de hirotoniții săi”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 5-8, 2011, p. 8

²⁹ Yves Congar, *After nine hundred years*, op. cit., pp. 61-62

³⁰ *Il documento di Chieti: Sinodalità e primato*, 15, în *L'Osservatore Romano*, 8 ottobre 2016, p. 6, col. 3

³¹ Mitrop. Antonie Plămădeală, „Dialogul teologic dintre ortodocși și romano-catolici și perspectivele lui”, în *Telegraful Român*, nr. 11-12, 1986, p. 2

³² *Il documento di Chieti: Sinodalità e primato*, 17, op. cit., p. 6, col. 3

³³ *Ibidem*, 21, p. 6, col. 4

³⁴ † Acad. Dr. Irineu Popa, *Responsabilitatea episcopului față de harul arhieriei sale...*, op. cit., p. 9

funcția iubirii, care nu se poate exprima decât prin *ministeriul slujirii* fraților, fiind de astfel și unica formă de conducere a turmei lui Hristos; evident, acest tip de *slujire* - enunțat și voit de Însuși Mântuitorul Hristos - nu poate revendica nici o formă de *primat juridic*, și cu atât mai mult unul de natură *monarhic-papalistă*³⁵. Dar, pentru o încadrare în acest *primat al slujirii*, care nu are nici un conținut *instituțional* sau *juridic*, este necesară, mai înainte de oricare alt aspect *oficial*, o asumare *personală* a slujirii Bisericii, prin *smerenie* și *iubire*, fără de care nu poate exista nici o formă autentică de *slujire*, de *învățare* sau de *conducere*.

* Capitolul al șaselea prezintă *infaibilitatea papală*, după ce mai întâi este analizată *infaibilitatea* Bisericii, sub forma *adevărului* pe care aceasta l-a formulat, l-a mărturisit și îl va mărturisi până la sfârșitul veacurilor. Este fundamentală credința că *întreaga Biserică*, adică „Trupul lui Hristos” alcătuit din Cap și din mădular, nu poate greși în credință, iar nu *un mădular* al Bisericii, separat de toate celelalte. Astfel, *harisma adevărului* sau *infaibilitatea* este garantată Bisericii, întotdeauna, în cadrul *comuniunii* tuturor celor care alcătuiesc Biserica, pentru faptul că *în toți și în fiecare* în parte Domnul Iisus Hristos este permanent prezent, în lucrarea Sa de Sfințitor, Învățător și Conducător, împreună cu Tatăl și cu Sfântul Duh. De aceea, fiecare membru al Bisericii poate să ajungă la acea trăire duhovnicească, încât să spună, împreună cu Apostolul Pavel: „Nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăiește în mine” (Galateni II, 20); sau: „Noi avem gândul lui Hristos” (I Corinteni II, 16). În acest sens, putem spune că fiecare membru al Bisericii este *infaibil*, în măsura în care devine *mădular viu* al *Trupului lui Hristos* și se identifică pe sine cu credința întregii Biserici, păstrând comuniunea reală cu toate celelalte mădulare ale Bisericii. În sens invers, nici un membru al Bisericii nu poate fi *infaibil* de unul singur, nici chiar ierarhia în sine, cât timp nu dobândește o viață duhovnicească și nu păstrează comuniunea cu toate celelalte membre, cu poporul credincios, într-o unitate organică, în *Trupul tainic* al Domnului Iisus Hristos. Acest lucru vine și din faptul că unul *singur* nu poate cunoaște *iubirea*, ci rămâne închis în propriile limite, într-o izolare care nu poate scăpa ispitei *egoismului*. Părinții învață că „individualizarea omului în *egoism* alungă darul lui Dumnezeu din suflet și, prin urmare, acela care ar considera că s-ar putea mântui *singur*, s-ar pierde tot *singur*”³⁶. În cazul ierarhiei, insuficiența primirii *hirotoniei*, pentru garantarea dreptei credințe, este indicată de patriarhii și papii care au oscilat în credință sau chiar au căzut în erezie, în timp ce toți cei care au biruit ereziile, chiar cu prețul vieții, clerici sau mireni, au fost oameni cu viață sfântă, plini de *har* și de *adevăr*, căci „*harul credinței* este inseparabil de *sfințenia vieții*”³⁷. De aceea, Biserica *întreagă*, prin *harisma adevărului* pe care o posedă, rămâne până la sfârșitul veacurilor *infaibilă*, potrivit făgăduinței Mântuitorului, Care spune că „porțile iadului nu o vor birui” (Matei XVI, 18), iar aceasta se datorează doar faptului că în Biserică, Fiul lui Dumnezeu întrupat și Sfântul Duh, împreună cu Tatăl, rămân veșnic *lucrători* (Ioan V, 17).

Cu privire la *infaibilitatea papală*, poate fi observată o *evoluție* foarte târzie a acesteia în teologia romano-catolică. Abia în anul 1075, *Dictatus Papae* al papei Grigorie al VII-lea (1073-1085) va declara *infaibilitatea* Bisericii din Roma, despre care spune că „nu a greșit niciodată și nici nu va greși în veci, după cum mărturisește Scriptura”³⁸, dar întrucât „se referă la *tradiția romană* ca atare, și nu în mod exclusiv la *persoana papei*, ea nu exclude posibilitatea ca unii papi să ajungă eretici”³⁹. *Infaibilitatea papei* a fost decretată ca *dogmă* abia în data de 18 iulie 1870, în cadrul Conciliul Vatican I (1869-1870), când papa Pius al IX-lea a aprobat constituția dogmatică despre Biserică *Pastor Aeternus*. Cu privire la *magisteriul infaibil al pontifului roman* se declară că atunci când papa se adresează întregii Biserici, cu privire la credință și morală, el o face cu *infaibilitatea* pe care Mântuitorul a

³⁵ Pr. Nicolae Dură, „Episcopul Romei și statutul sau canonic”, în *Ortodoxia*, 1-3, 2007, p. 10

³⁶ † Acad. Dr. Mitrop. Irineu Popa, *Experiențe mistice la Părinții orientali*, II, op. cit., p. 30

³⁷ Alexei Homiakov, *Biserica este Una*, trad. Elena Darevici, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2017, p. 22

³⁸ *Dictatus Papae*, în *Das Register Gregors VII*, vol. I, cartea II, 55, ed. Erich Caspar, Berlin, 1920, pp. 202-208

³⁹ Klaus Schatz, *La primauté du Pape*, op. cit., p. 181

*hărăzit-o Bisericii Sale, iar hotărârile papei sunt „prin sine de neschimbat și nu prin consimțământul Bisericii”⁴⁰. Infaibilitatea papală a fost întemeiată tot pe primatul petrin de drept divin, transpus în primatul roman jurisdicțional asupra Bisericii universale. Cu alte cuvinte, acela care este suprem în autoritatea jurisdicțională, acela trebuie să fie suprem și în autoritatea învățătoarească sau doctrinară. Dar, faptul că hotărârea a fost aprobată de conciliu „nu fără discuții aprige și o puternică rezistență din partea unui mare număr de prelați”⁴¹ arată că noua dogmă a fost motivată de aspecte politice - pierderea Statelor Papale și formarea iminentă a statului național italian -, iar nu de o *convingere* a întregii Biserici.*

După definirea noii dogme, episcopul Josef Fessler de St. Polten (Austria), secretarul Conciliului Vatican, a scris un scurt tratat privind *infaibilitatea papală*, în care a expus două condiții pe care trebuie să le îndeplinească o decizie papală, pentru a fi socotită *infaibilă*: (1.) decizia să fie legată de *credință* sau de *morală* și (2.) papa să își exprime *intenția* de a declara acea doctrină ca adevăr revelat de Dumnezeu, necesar pentru mântuire, care trebuie să fie crezut de întreaga Biserică⁴². Prin teza *intenției* poate fi justificată orice cădere din credință a unui papă, susținându-se că în momentul căderii în erezie, papa *nu și-a propus și nu a avut intenția* să fie *infaibil*. Ca o urmare a *intenției* papei în exercitarea oficiului său *infaibil* trebuie observată și condiția care se impune aceluia papă care pronunță o învățătură de credință, anume de a vorbi *ca papă*, iar nu *ca teolog particular*, adică de a-și exercita *autoritatea supremă* peste toți creștinii. Această împărțire este însă caracterizată de un spirit *juridic*, imposibil din punct de vedere bisericesc, deoarece nu pot exista două moduri de învățare a credinței, unul *oficial*, care se impune întregii Biserici, și altul *particular*, în care papa și-ar putea permite să facă greșeli și chiar să învețe erezii. Pot exista *părerii teologice particulare*, care nu pot pretinde vreo autoritate în predarea lor către întreaga Biserică, dar și acestea, dacă sunt *contrare credinței*, nu îl scapă pe susținătorul lor de condamnarea ca eretic. De aceea, modul în care este *izolat* câmpul de întindere al *infaibilității papale* nu face decât să discrediteze noua dogmă papală și să o arate incapabilă de a-și îndeplini chiar scopul propus. Prin implicarea *intenției* în prerogativa *infaibilității papale*, teologii papali au rezolvat toate *căderile doctrine* ale papilor: *în momentele de cădere, papii nu au fost infaibili pentru că nu își propuseseră să fie*⁴³. Cazul papei Honoriu este rezolvat tot cu ajutorul doctrinei *intenției*. Dar, nu se poate ca un teolog să posede *adevărul credinței*, dar să învețe încă erezii, care să fie justificate prin *intenția* de a nu se fi adresat întregii Biserici. Origen a fost condamnat pentru unele *părerii teologice* de Sinodul al V-lea Ecumenic (553).

Teologul francez Larchet consideră că *mărturia istoriei* cu privire la greșelile episcopilor romani și la unii *papi eretici* constituie „contrargumentul principal”⁴⁴ privind *infaibilitatea papală*. Acesta este motivul pentru care, nu întâmplător, prerogativa *infaibilității papale* a fost condiționată de *intenția* papei de a învăța Biserica universală, hotărând că papa este *infaibil doar atunci când el intenționează și când învață ex cathedra*.

Observăm că rolul *unic și nînlocuibil* pe care *consensusul* întregii Biserici - înțeleasă în unitatea ierarhiei și a poporului - îl are în recunoașterea și receptarea unui adevăr de credință *infaibil*, rămâne fundamental. Astfel, singura modalitate de a verifica dacă un document papal are sau nu are un caracter *infaibil* a fost și a rămas *consensusul* Bisericii universale, exprimat în timp și spațiu, iar nu o *formă juridică*, nici prezența sau absența *intenției* papei.

Deși termenul *infaibilitate* „nu este menționat în textele legislației canonice ecumenice a primului mileniu”⁴⁵, nu se poate nega faptul că episcopilor Romei, atât în primele secole, cât și până spre sfârșitul primului mileniu, le-a fost recunoscută de către întreaga Biserică o

⁴⁰ Henry Denzinger, *The sources of Catholic dogma*, 1837-1840, Editura Loreto, New Hampshire, 1955, p. 457

⁴¹ Klaus Schatz, *La primauté du Pape*, op. cit., p. 230

⁴² Joseph Fessler, *The true and the false infallibility of the popes*, New York, 1875, p. 65

⁴³ Henry Newman, *Letter to Duke of Norfolk*, New York, 1875, p. 82

⁴⁴ Jean-Claude Larchet, *Biserica, Trupul lui Hristos*, II, op. cit., p. 86

⁴⁵ Pr. Nicolae Dură, *Episcopul Romei si statutul sau canonic*, op. cit., p 13

autoritate morala în formularea dogmelor credinței, în special în cadrul sinoadelor ecumenice, unde epistolele lor erau primite cu mult entuziasm, ele exprimând consensul episcopatului apusean. Cu toate acestea, nu există nici o mărturie în primul mileniu, că papii au posedat sau le-a fost recunoscută prerogativa *infallibilității* personale în materie de credință. De aceea, chiar apologeți romano-catolici spun că mai înainte de anul 1870, „papii nu au știut că sunt *infallibili* cu aceeași certitudine a credinței pe care au avut-o papii de mai târziu, dar erau *infallibili* în fapt”⁴⁶. Mai mult, Joseph Fenton (+1969), profesor de Teologie dogmatică la Universitatea Catolică din Washington, spune: „Este evident, desigur, că *înainte de 1870, un om nu putea fi vinovat de erezie, dacă nega sau pune la îndoială învățătura despre infailibilitatea papală*”⁴⁷. Având în vedere caracterul *veșnic* al dogmelor, nu putem înțelege *necondamnarea* ca eretici a tuturor celor care, înainte de anul 1870, au negat ori s-au îndoit de această *funcție* atribuită ulterior papei, decât prin *negarea* caracterului ei de *dogmă*. Odată cu formularea fiecărei dogme au fost anatematizați toți ereticii care, anterior definirii în cauză, au negat dogma respectivă. Patriarhii *monoteiști* și papa Honoriu au fost anatematizați de Sinodul al VI-lea Ecumenic (Constantinopol, 680-681) *după moartea lor*, odată cu formularea dogmei despre cele *două lucrări și voințe* în Persoana Domnului Iisus Hristos.

Pentru afirmarea *infallibilității papale*, apologeții acesteia au apelat la textul biblic: „Simone, Simone... *Eu M-am rugat pentru tine să nu piară credința ta. Și tu, oarecând, întorcându-te, întărește pe frații tăi*” (Luca XXII, 31-32), care va constitui „unicul fundament scripturistic pe care este eșezată *dogma infailibilității*”⁴⁸, deși Sfânta Scriptură nu învață *infallibilitatea* unui singur Apostol. Cu privire la textul citat, istoricul romano-catolic Brian Tierney (n. 1922) spune: „Nu sunt puține comentariile patristice pe marginea acestui text, dar nici un Sfânt Părinte nu l-a interpretat spunând că urmașii lui Petru au fost *infallibili*”⁴⁹. De asemenea, mărturiile din perioada *patristică* sunt inexistente, deoarece „marea masă a deciziilor judecătorești, apelurile la Roma, recunoaștea autorității sale, laudele imparțialității și ale rectitudinii sale, afirmațiile despre pericolul neascultării cuvintelor sale, nu au nimic de a face cu doctrina *infallibilității*”⁵⁰. Sfântul Irineu de Lyon (+202), Sfântul Ciprian al Cartaginei (+258), Fericitul Augustin (+430) și Vincențiu de Lerin (+445), dar nici ceilalți Părinți din primul mileniu creștin, nu cunosc această nouă doctrină. Spre exemplu, referindu-se la perioada *patristică*, cardinalul Bellarmine nu amintește decât următoarele două aspecte: primul, că Scaunele patriarhale din Constantinopol, Alexandria și Antiohia au fost prezidate uneori de *episcopi eretici*, în timp ce Biserica din Roma a fost ferită de această calamitate, de unde el concluzionează *infallibilitatea papei*; al doilea, că papii au condamnat ereziile *pe cont propriu*, iar sinoadele ecumenice doar au *aprobat* hotărârea lor, de unde trage concluzia că Răsăritul recunoștea într-adevăr *infallibilitatea* episcopilor romani⁵¹. Dar, Bellarmine confundă *infallibilitatea* (aspect dogmatic) cu *autoritatea* (aspect canonic), înțeală chiar și în sensul ei papal, așezând *infallibilitatea papei* pe scheletul *primatului papal*, adică văzând recunoașterea *infallibilității papale* în orice act *autoritar* al episcopului roman.

Pentru că *activarea* acestei prerogative papale are loc *extrem de rar*, întrebăm în ce rezidă *infallibilitatea Bisericii*, în timpul cuprins între definițiile papale *infallibile*, care sunt *extrem de puține*? Mai mult, prin evidenta ei lipsă de manifestare, *infallibilitatea papală*, contruită din rațiuni *politice*, nu constituie un beneficiu real adus Bisericii. O astfel de putere

⁴⁶ Pr. Leslie Rumble, pr. Charles Carty, *Radio Replies*, III, 388, Tan Books, Rockford, IL, 1979, p. 96

⁴⁷ Joseph Cl. Fenton, „Papal infallibility before 1870”, în *The American Ecclesiastical Review*, 127, 1952, p. 134

⁴⁸ Diac. Haralambie Cojocaru, *Este primatul lui Petru un privilegiu de drept divin după Noul Testament?*, în *Seria Teologică*, nr. 18, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1940, p. 314

⁴⁹ Brian Tierney, *Origins of Papal Infallibility, 1150-1350: A Study on the Concepts of Infallibility, Sovereignty and Tradition in the Middle Ages*, Editura Brill, Leiden, 1972, p. 11

⁵⁰ William Sparrow Simpson, *Roman Catholic opposition to papal infallibility*, Londra, 1909, p. 10

⁵¹ Robert Bellarmine, *De controversiis*, I. *De romano pontifice*, V, 3, în Joseph Turmel, *Histoire de la theologie positive*, I, Editura Beauchesne, Paris, 1906, p. 303

ar fi fost necesară, nu doar în perioada marilor erezii și a sinoadelor ecumenice, când despre ea nu știau nici chiar episcopii Romei, cât mai ales astăzi, când probleme de ordin *moral*, dar și privind *crediința*, tulbură întreaga lume. Care este, prin urmare, funcția acestei prerogative papale? Ea nu vizează atât *adevărul credinței*, cât *controlul* administrativ-bisericesc. Pentru aceasta, după anul 1870, toate scrierile teologice romano-catolice au trebuit să fie *reeditate*, pentru îndepărtarea textelor care puneau la îndoială sau chiar negau *infaibilitatea papală*.

Totuși, tensiunile care au marcat Conciliul Vatican I au dus la o formulare *moderată* a dogmei *infaibilității papale*. Referitor la *infaibilitatea* Bisericii, părintele Dumitru Stăniloae observă faptul că ea nu era total anulată de *infaibilitatea magisteriului*, ci ei îi putea fi recunoscută încă o manifestare *activă*; încă se recunoștea capacitatea Bisericii de a păstra și mărturisi fără greșeală cele definite de papă și de episcopi. Era necesară, așadar, reluarea temei *infaibilității* Bisericii, întrucât nici raportul dintre *infaibilitatea* Bisericii și cea a papei nu era deplin lămurit, dar nici cel dintre *infaibilitatea* episcopilor și cea a papei. Nu era explicat *modul* în care episcopii contribuiau la definirea adevărului credinței, precum nici *modul* în care credincioșii puteau *crede* și *mărturisi* infaibil credința.

De aceea, peste aproape un secol, la următorul conciliu - Vatican II (1962-1965) - „au reapărut liniile de forță ale structurii Bisericii, care, în teologia catolică, fuseseră uitate sau pierdute din vedere”⁵². În primele ședințe ale conciliului, episcopii au fost însuflețiți de speranța că va reafirmată autoritatea episcopatului, față de *primatul* și de *infaibilitatea papală*, mai ales prin definirea *infaibilității* Bisericii și a *infaibilității* episcopatului. Dar, al treilea capitol din Constituția dogmatică despre Biserică (*Lumen gentium*) - care începe cu cuvintele: „Acest sfânt conciliu, mergând pe urmele primului conciliu din Vatican, învață și declară, împreună cu el...”⁵³ -, a pus capăt speranțelor episcopilor, fiind reafirmate ideile ultramontaniste de la Conciliul Vatican I și ignorată doctrina privind *infaibilitatea* Bisericii.

Referitor la *infaibilitatea papei*, ea a fost redefinită în articolul care expune *Îndatorirea episcopilor de a învăța*⁵⁴. Doctrina este definită mai clar, spunându-se că nici „un episcop în parte nu se bucură de prerogativa *infaibilității*”, ci fiecare episcop „enunță în mod *infaibil* învățătura lui Hristos”, doar atunci când „învață în comuniune cu pontiful roman”, iar motivul pentru care credincioșii trebuie să se supună învățăturilor primite de la episcopii lor se datorează „în mod cu totul deosebit magisteriului autentic al pontifului roman”. Întrucât papa este numit „păstor și învățător suprem al tuturor credincioșilor” și „învățător suprem al Bisericii universale”, *definițiile* lui apar „ireformabile *prin natura lor* și nu în virtutea *consimțământului Bisericii*” și ele „nu au nevoie de nici o altă aprobare și nu admit nici un apel la o altă instanță”. Dar, nici acum nu este lămurit *modul* în care în papă „rezidă într-un mod deosebit *harisma infaibilității* Bisericii înseși”. În definitiv, *dogma* are în vedere doar *raportul* dintre papă și colegiul episcopilor, care rămâne în întregime *inferior* și *supus* papei.

Conciliul Vatican II a dezvoltat doctrina puterii absolute a papei, iar „*infaibilitatea papală* a dus-o la ultima dezvoltare cu puțință”⁵⁵. În sesiunea a doua a conciliului (29 septembrie - 4 decembrie 1963), majoritatea înnoitoare a episcopatului a luptat energic pentru recunoașterea unei *infaibilități* a episcopatului, în mod *independent* de cea a papei. Pentru a-și câștiga locul *lângă* papă, episcopii au apelat cel mai mult la *hirotonia* lor, prin care erau încadrați în episcopat și prin care doreau să li se recunoască dreptul de a învăța *infaibil* în mod *independent* de papă. Față de doctrina care s-a impus după Conciliul Vatican I, susținută de *minoritatea* conservatoare la Conciliul Vatican II, conform căreia papa are *prin jurisdicția* sa o putere superioară puterii primite de episcopi *prin hirotonia* lor și că abia prin *hotărârea* papei un episcop hirotonit este introdus în *colegiul episcopal* și în participarea la

⁵² Olivier Rousseau, „Le deuxieme Concile du Vatican”, în *Irenikon*, nr. 4, 1962, p. 469

⁵³ „Vaticanum II. Constitutio Dogmatica de Ecclesia”, III, 18, *Acta Apostolicae Sedis*, 57,1, Vatican, 1965, p. 22

⁵⁴ *Ibidem*, III, 25, op. cit., pp. 29-30

⁵⁵ Pr. Dumitru Stăniloae, „Doctrina catolică a infaibilității la I-ul și al II-lea Conciliu de la Vatican”, în *Ortodoxia*, nr. 4, 1965, p. 459

răspunderea pentru conducerea și învățarea întregii Biserici, acum lupta va fi dusă penstru a se afirma că *hirotonia* (harul) este superioară oricărei puteri *juridice*. Majoritatea episcopilor au dorit să se afirme faptul că cel mai înalt izvor de *putere* în Biserică este *hirotonia* întru episcop, iar pentru că toți episcopii, inclusiv papa, își primesc puterea *în mod solidar* (*in solidum*) dintr-o unică *Taină*, papa nu are mai multă *putere* decât ceilalți episcopi. El nu poate învăța și conduce decât *în solidaritate* cu toți episcopii, aceștia neparticipând în baza unei hotărâri papale la această conducere și învățare a Bisericii⁵⁶. Puterea tuturor episcopilor nu este una de *drept bisericesc*, ci una de *drept divin*, ea nefiind condiționată de *autoritatea juridică* sau de *jurisdicția* papei, ci derivând direct din *Taina hirotoniei*. Întruniți în conciliu, episcopii își exercită puterea proprie, nu prin *delegare* de la papă, ci în mod *independent* și *deplin*, iar autoritatea colegiului episcopal se exercită atât *în conciliu*, cât și *în afara* lui, nu doar ca o delegare din partea papei, ci ca o participare efectivă la conducerea întregii Biserici.

Majoritatea membrilor conciliului s-au pronunțat afirmativ cu privire la originea de *drept divin* a colegiului episcopal și la faptul că *autoritatea* lui derivă direct din slujba *hirotoniei* întru episcop, iar nu dintr-o *delegare* ulterioară a papei. Aceste poziții teologice criticau definirea unui *episcopat* fundamentat *juridic*, dependent de papă, iar nu fundamentat sacramental. Se manifesta încă independența episcopilor și conștiința *infaibilității* Bisericii. De aceea, pentru a modera poziția *juridică* față de episcopat, unii dintre susținătorii papei au separat manifestarea episcopatului într-o parte *interioară*, care vine din sacrament, și alta *exterioară*, care ține de exercitare, pe care o autorizează dependența de papa.

Dependența întregului *episcopat* de *papă*, precum *membrele* depind de *capul* lor, subliniată adesea în actele conciliului, conduce spre concluzia finală: nici un episcop nu poate face parte din *colegiul episcopal*, fără încuviințarea papei, fiind obligatorie o *comuniune ierarhică* a tuturor episcopilor cu supremul pontif. Cu alte cuvinte, *prin hirotonie* episcopul primește numai un set de *sarcini*, dar nu și *puterea* necesară de a le exercita, aceasta din urmă putând fi obținută doar *prin comuniunea* fiecărui episcop *cu papa*. Puterile primite de episcop în mod *virtual* sau *potențial* prin hirotonie pot deveni *lucrătoare* sau *actualizate* în mod efectiv, doar în urma unei determinări *juridice* din partea papei. Prin urmare, formula finală a doctrinei, care afectează atât conducerea Bisericii, cât și definirea învățăturii de credință, este profund alterată de implicarea unui *act juridic* papal greu de înțeles. Adică, precum reiese din interpretarea formulei, nu este suficient ca (1.) un episcop să fie *hirotonit* de episcopii din regiunea sa și (2.) ca el să își exprime *voința* de a fi în *comuniune* cu papa, pentru a face parte din colegiul episcopal, ci este absolut necesar ca cel hirotonit să fie *numit* de papă și *menținut permanent* în poziția încredințată. În același mod, nu este suficient ca un conciliu să *definească* un adevăr de credință, chiar exprimând *comuniune* lui cu papa, pentru ca ceea ce a definit să aibă un caracter *infaibil*, ci este absolut necesar ca definiția să fie *confirmată* ulterior de papă. Prin urmare, nici *apartenența* la episcopat, nici *autoritatea doctrinară* a unui conciliu, nu pot exista, în lipsa manifestării unui *act juridic* al papei, care trebuie să le *aprobe* și să le *confirme*⁵⁷. În ceea ce privește *inițiativa* și poziția papei, se poate observa că el nu este *condiționat* de nimic în recunoașterea sau negarea calității unui episcop, de a fi *membru* al *colegiului episcopal*. De aceea, el introduce în episcopat și tot el exclude din episcopat, iar un sinod nu poate avea nici un fel de autoritate, dacă el nu îi acordă acestuia din autoritatea sa. În acest mod, se înlătură și cea mai mică urmă de *condiționare* a papei. În timp ce puterea papei este *absolută*, *personală*, *independentă*, adică exprimată prin acele noțiuni refuzate de majoritatea episcopilor, puterea episcopilor, separați sau întruniți în sinod, nu mai există sub nici o formă *în sine*, ci este complet derivată din cea a papei, care, deși nu este izvorul *harului* necesar *hirotoniei*, totuși impune o autoritate *jurisdicțională*, care se arată cumva *superioară*.

⁵⁶ Ibidem, p. 474

⁵⁷ *Vaticanum II, Constitutio Dogmatica de Ecclesia*, III, 22, op. cit., pp. 25-27

Dacă mai înainte episcopii primeau prin însăși taina *hirotoniei* lor puterea de a *conduce* și de a *învăța* Biserica, după Conciliul Vatican II, aceștia nu mai posedă în urma hirotoniei decât o stare *pasivă* sau *latentă* a celor două *puteri*, înțelese ca *misiuni* sau *sarcini*, care necesită ulterior o delegație *jurisdicțională* din partea pontifului roman. Putem spune că abia după acest conciliu *infaibilitatea papală* a obținut forma pe care și-o dorea în mod sigur papa Pius al IX-lea: *episcopatul* este într-un *total condiționat* de papa, iar *papa* într-un *total necondiționat* de episcopat. Papa nu este *dependent* de nimic din Biserica văzută, față de care s-a așezat pe o poziție superioară și separată, evident în afara oricărei *comuniuni* reale, iar prin poziția lui nefirească el limitează cumva chiar modul *direct* și *plin de putere* al Domnului Iisus Hristos și al Duhului Sfânt de a lucra în episcopii Bisericii Sale. Modul în care Dumnezeu Se arată *lucrător* în Biserica Sa nu are loc în totalitatea credincioșilor, nici în comuniunea tuturor episcopilor, ci *în persoana papei*, care trebuie înțeleasă ca unica *poartă* prin care *puterile* dumnezeiești de *conducere* și de *învățare* coboară în întreaga Biserica.

Părintele Dumitru Stăniloae observă că, la Conciliul Vatican II, lupta dintre *jurisdicțional* și *sacramental*, care a caracterizat Biserica Romano-Catolică tot mai accentuat în al doilea mileniu creștin, a fost câștigată de primul aspect: „Deocamdată, victoria a obținut-o, practic, *jurisdicționalul*. Funcția învățătoarească este legată nu de taine, ci de puterea *juridică*, de poziția *stăpânitoare*. Cunoaște adevărul și îl predă altora cel ce are *stăpânirea*, servindu-se de acest privilegiu al posesorii adevărului și al învățării altora, pentru a-și putea menține *stăpânirea*”⁵⁸. Dar, în același timp, părintele consideră că *insistența* cu care majoritatea episcopilor au apărat originea *sacramentală* a puterii episcopatului poate constitui un pas înainte în *lămurirea* doctrinei romano-catolice cu privire la raportul dintre sacramental și jurisdicțional, care a rămas încă nefinalizată.

În cadrul disputelor prilejuite de Conciliul Vatican II, între *episcopat* și *papă*, ambele subiecte au săvârșit aceeași greșeală, episcopii urmând papei într-o luptă purtată *mai presus* de Biserica și chiar *în afara* Bisericii, pentru moștenirea unui *drept* asupra Bisericii, în timp ce Biserica întregă are autoritate chiar și asupra hotărârilor finale ale sinoadelor ecumenice. Istoria comună a primului mileniu creștin arată că „sinoadele, pentru a putea fi primite și ratificate, trebuie cântărite cu măsura dreptei credințe”⁵⁹, care este deținută de întreaga Biserică, iar nu confirmate de o decizie episcopală, patriarhală sau papală. Mai mult, episcopii au primit *credința* de la Bisericile în care s-au născut și în care au crescut, fără a putea identifica în acest sens un *unic centru*, nici măcar în Biserica lor locală, iar cu atât mai puțin la Roma sau în altă parte. La sinoadele ecumenice - acele autentice expresii ale *sinodalității* și ale *unității* Bisericii, centrate pe unitatea de credință și de iubire, iar niciodată pe Roma, precum dau mărturie chiar unii istorici apuseni -, fiecare episcop își exprima acordul și semna definiția propusă de sinod, *doar* pentru faptul că ea exprima întocmai credința clerului și a poporului din Biserica locală pe care fiecare episcop o păstora. Doar ca purtători și martori ai credinței Bisericilor locale, episcopii întruniți în sinod pot exprima în mod *infaibil* învățătura primită de întreaga Biserică de la Apostoli, care nu au predat un tezaur de credință doar ierarhiei, ci întregului popor credincios. De aceea, doar o astfel de exprimare a rolului întregii Biserici în păstrarea și învățarea credinței ar fi putut oferi episcopilor, în cadrul Conciliului Vatican II, un temel solid împotriva pretenției papei.

În lupta lor contra supremației papale, episcopii au neglijat complet faptul că ei nu trebuiau să poarte această luptă *separați* de Bisericile lor locale, singurele care ar fi putut contrabalansa argumentele papale, întemeiate pe *primatul* și *infaibilitatea petrină*. Episcopatul a săvârșit o mare greșeală, întemeindu-și poziția doar pe aspectul *hristologic* al hirotoniei, iar nu și pe cel *eclziologic*, ca și cum hirotonia unui episcop ar putea fi săvârșită *în afara* Bisericii. Prin înțelegerea hirotoniei ca *izvor de putere* aflat, nu în Biserică, ci

⁵⁸ Pr. Dumitru Stăniloae, *Doctrina catolică a infaibilității...*, op. cit., p. 482

⁵⁹ Jean-Claude Larchet, *Biserica, Trupul lui Hristos*, II, op. cit., p. 88

deasupra ei, episcopii, urmând fidel papei, s-au raportat la Biserică precum la un *domeniu* care trebuie stăpânit, condus și învățat, dar tot dintr-o poziție superioară și separată, trecând cu vederea un aspect elementar al vieții creștine, anume acela că fiecare episcop, ca și papa, a moștenit *credința* și toată *învățătura*, nu dintr-o sursă individuală unică, ci din încadrarea permanentă în viața sacramentală și didactică a Bisericii, în cele mai variate forme.

Spre deosebire de vechea doctrină, care abunda în termeni *juridici*, Constituția dogmatică despre Biserică *Lumen Gentium* definește Biserica „*Trupul tainic al lui Hristos*”, însuflețit de Duhul Sfânt, în care laicii au datoria de a mărturisi lumii *adevărul credinței*. Dar, despre *infaibilitatea* Bisericii, înțeleasă ca *harismă* a tuturor credincioșilor împreună, căreia nu îi este dedicat nici un capitol, se vorbește doar într-un singur fragment. Deși în formula inițială (1870), *infaibilitatea* întregii Bisericii era limitată la o formă *pasivă*, doar sub forma *credinței* și a *mărturisirii*, nu și a *învățării*, care era rezervată *magisteriului*, totuși, ea nu era afirmată ca derivând dintr-o funcție aparte a episcopilor, care, la rândul lor, o primesc dintr-una supremă a papei. Dar, în constituția *Lumen Gentium*, noua formulă a *infaibilității papale* a fost definită drept *singurul* izvor de *învățătură* al tuturor adevărilor privind *credința* și *morală*, din care fiecare episcop își derivă autoritatea *învățătoarească* și *puterea* de a nu greși în propovăduirea *credinței*, ca, mai apoi - prin episcopi - aceeași *putere* a papei să treacă în fiecare credincios. Cu alte cuvinte, un episcop sau un credincios nu poate fi ferit de greșeală, decât dacă se află în *comuniune* cu pontiful roman, adică „este relativizată și *infaibilitatea pasivă*”⁶⁰, îngăduită în definirea grăbită din anul 1870. Dar, cu toate acestea, în formula finală din *Lumen Gentium*, părintele Dumitru Stăniloae observă unele *contradicții flagrante*⁶¹. Întrucât textul afirmă că *întregul popor* posedă prerogativa unui *simțământ supranatural de credință (sensu fidei)*, prin credincioșii pot *pătrunde mai adânc* adevărul *credinței*, părintele Stăniloae întreabă: „Dacă poporul credincios poate pătrunde cu judecata *tot mai adânc* în *credință*, nu ajută prin aceasta la înțelegerea ei și la formulările ei viitoare? Mai este aceasta numai o *infaibilitate pasivă*?”⁶². Cu toate acestea, formula recunoaște Bisericii doar *puterea de a primi* și de a *ține* *învățătura* dată de magisteriu, nu și *puterea* de a contribui activ la *înțelegerea* și, prin aceasta, la *formularea* *credinței*. Vedem, așadar, că problema *infaibilității papale* nu a fost soluționată încă în mod coerent.

Cu toate acestea, dogmatizarea *infaibilității papale* l-a determinat pe Sfântul Iustin Popovici (+1979) să spună că „nici o erezie nu s-a ridicat atât de radical și atât de complet împotriva Dumnezeuului-Om Hristos și a Bisericii Lui, cum a făcut-o papismul, prin dogma despre *infaibilitatea papei-om*”, și că, „fără nici o îndoială, dogma aceasta este *erezia ereziilor*”⁶³. La rândul său, părintele Nicolae Dură susține că *infaibilitatea papală* este „scandaloasă și potrivnică atât *învățăturii biblice și patristice*, cât și legislației și doctrinei *canonice* din primul mileniu, epocă a unității creștine ecumenice, fiindcă ea este fără temei *biblic, patristic și canonic*”⁶⁴. Deși exprimările sunt radicale, totuși, ele exprimă gândirea Bisericii de Răsărit, pentru care *învățătura* despre *un singur episcop infaibil* e de neconceput, cum a fost și pentru Biserica universală din primul mileniu, când *comuniunea episcopilor*, adică *sinodul ecumenic*, în care episcopii exprimau *credința* tuturor Bisericilor locale pe care le păstoreau, a constituit autoritatea supremă în rezolvarea conflictelor care

⁶⁰ Pr. Dumitru Stăniloae, *Doctrina catolică a infaibilității...*, op. cit., p. 473

⁶¹ *Vaticanum II, Constitutio Dogmatica de Ecclesia*, II, 12, op. cit., p. 16: „Totalitatea credincioșilor care au primit ungera Celui Sfânt nu se poate înșela în *credință* și manifestă această prerogativă prin *simțământul supranatural de credință al întregului popor*, atunci când «de la episcopi și până la ultimii credincioși laici» își exprimă consensul universal în materie de *credință* și moravuri. Prin acest *simțământ al credinței*, insuflat și susținut de Duhul adevărului, poporul lui Dumnezeu, sub îndrumarea magisteriului sacru... primește nu cuvântul oamenilor, ci adevăratul cuvânt al lui Dumnezeu, aderă neclintit la «*credința* transmisă sfinților o dată pentru totdeauna», o *pătrunde mai adânc*, prin *judecată dreaptă*, și o *aplică mai pe deplin în viață*”.

⁶² Pr. Dumitru Stăniloae, *Doctrina catolică a infaibilității...*, op. cit., p. 473

⁶³ Sf. Iustin Popovici, *Omul și Dumnezeu-Om*, trad. pr. Ioan Ică, Editura Sophia, București, 2010, p. 213

⁶⁴ Pr. Nicolae Dură, *Episcopul Romei și statutul sau canonic*, op. cit., p. 12

priveau definirea învățaturii de credință și combaterea ereziilor. *Enciclica Patriarhilor Ortodocși* din anul 1848 definește *modul* în care Biserica Ortodoxă păstrează adevărul credinței, astfel: „La noi nu au putut niciodată, nici patriarhi, nici sinoade, să introducă lucruri noi, pentru că apărătorul religiei (credinței) este însuși *corpul Bisericii*, adică *poporul* însuși, care vrea ca religia să îi fie veșnic neschimbată și la fel cu cea a Părinților săi”⁶⁵. Cei care nu fac parte din ierarhie au *autoritatea* de a primi dreapta credință și de a respinge orice inovație; ei nu *legiferează* în materie de credință, dar se opun oricărei *deviații* doctrinare sau morale, fără a lua locul episcopilor: „Episcopii rămân învățători ai credinței, exegeți autorizați ai Cuvântului, vestitori ai adevărului, dar *posesorul și păzitorul* acestui adevăr este *poporul lui Dumnezeu* în ansamblu, episcopi, preoți și laici laolaltă”⁶⁶. Bulgakov arată atât rolul fundamental al poporului credincios de *posesor și păzitor* al credinței, împreună cu ierarhia, cât și rolul deosebit al episcopilor, de *învățători, exegeți și vestitori* ai adevărului. În păzirea dreptei credințe, singurătatea sau izolarea, deci, sunt dăunătoare, precum învață și Părintele Patriarh Daniel: „Dreapta credință nu se păstrează de unul singur, în izolare, ci în comuniune de gândire, de mărturisire și de viețuire cu Biserica”, de aceea „numai în comuniunea Sfinților din toate timpurile se păstrează dreapta credință mântuitoare și sfințitoare”⁶⁷.

În concluzie, putem spune că *infaibilitatea papală* nu poate avea o justificare *dogmatică*, ea fiind impusă Bisericii în baza unui *primat petrin* construit la Roma. Dar, tocmai lipsa oricărui fundament *dogmatic* ar trebui să ducă la anularea ei, cum spune istoricul Hoffmann: „Dezvoltarea extremă a autorității papale poartă în ea însăși germenul propriei distrugerii, dar, faptul că această dogmatizare a fost posibilă și că ea continuă să fie acceptată este «semnul unei maladii mult mai profunde», căreia ar trebui, deși se refuză încă, să i se caute cauzele”⁶⁸. Se recomandă astfel *reevaluarea faptelor istorice*, singura metodă prin care s-ar putea identifica atât *cauzele*, cât și *remediile* necesare recuperării Tradiției pierdute.

Lipsa unui fundament *dogmatic* este explicată de părintele Dumitru Stăniloae și prin lipsa unui *sacrament special*, care să îi confere papei o putere în plus, spre deosebire de toți ceilalți episcopi: „Dacă slujirea învățătoarească și conducătoare e strâns legată de săvârșirea Tainelor... un episcop nu poate avea în Biserică primatul jurisdicțional și infaibilitatea în domeniul învățaturii, fără suportul acestui primat într-o *Taină specială*, adică fără dreptul de a săvârși unele Taine în exclusivitate, sau fără o supremație în săvârșirea unor Taine. Episcopul Romei neavând în *exclusivitate* dreptul în săvârșirea unor Taine, sau neprimind un har deosebit printr-o *Taină specială*, nu poate decide singur nici în materie de învățatură, sau de conducere bisericească”⁶⁹. Printr-o corectă înțelegere a Sfințelor Taine, atât în privința hirotoniei episcopilor, cât și a harului lucrător în credincioși, învățătura despre *infaibilitatea* papei apare lipsită de orice temeii, întrucât nu poate exista o hirotonie *mai slabă* a episcopilor și alta *specială* a papei, nici o Taină săvârșită *mai slab* de episcopi și *mai autentic* de papă, precum nici o lucrare *pasivă* a Sfințelor Taine, în credincioșii de pretutindeni.

Fără a nega ceea ce s-a păstrat din Tradiția apostolică, patristică și canonică în Biserica Romano-Catolică, observăm faptul că dogma *infaibilității papale* ortodoxii nu o vor putea mărturisi niciodată, întrucât aceasta ar exclude nu doar *sobornicitatea* Bisericii, prin care întregul „Trup al lui Hristos” este înțeles ca fiind prezent și lucrător în fiecare mădular al Bisericii, ci și „procesul de receptare a hotărârilor dogmatice promulgate de sinoadele ecumenice, de către Bisericile locale, care tocmai prin acel «*consensus Ecclesiae dispersae*» investesc cu putere de lege obligatorie observarea și aplicarea celor hotărâte de aceste

⁶⁵ *Enciclica Patriarhilor Ortodocși de la 1848*, 17, trad. Teodor M. Popescu, în *BOR*, nr. 11-12, 1935, p. 676

⁶⁶ Serge Bulgakov, *L'Orthodoxie. Essai sur la doctrine de l'Eglise*, trad. C. Andronikof, Lausanne, 1980, p. 90

⁶⁷ † Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Evanghelia slavei lui Hristos*, op. cit., p. 74

⁶⁸ Joseph Hoffmann, *Histoire et dogme. La définition de l'infaillibilité pontificale à Vatican I. A propos de l'ouvrage de A.B. Hasler*, în *Revue des Sciences Philosophiques et Theologiques*, 62, nr. 4, 1978, p. 556

⁶⁹ Pr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, II, op. cit., p. 247

soboare ale ecumenicității creștine”⁷⁰. Prin urmare, în cadrul dialogului teologic dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică trebuie abordate acele teme doctrinare *sensibile*, pentru a nu pierde timpul în discuții *umaniste, sociale sau politice*, căci diferențele *doctrinare* nu pot fi îndreptate prin acte de *diplomație bisericească*.

Primirea oricărei învățături de credință care Îl detronează pe Fiul lui Dumnezeu întrupat implică ruperea noastră din Trupul Său cel unic și indivizibil, în care El singur este *Capul*, și *Temelia*, și *Unitatea*, și mai ales *Izvorul credinței*, singurul Care ni-L poate descoperi pe Dumnezeu Tatăl, după cuvântul Său: „Nimeni nu *cunoaște* pe Fiul, decât numai Tatăl, nici pe Tatăl nu-L *cunoaște* nimeni, decât numai Fiul și cel cărui va voi Fiul *să-i descopere*” (Matei XI, 27). Cu alte cuvinte, deoarece „Fiul descoperă pe Dumnezeu ca Tată al Său, *producând în oameni credința în El*, ca Fiul trimis în mod deosebit de Tatăl”⁷¹, nu poate exista altă *sursă* sau alt *producător* al credinței, decât Dumnezeu-Om, Mântuitorul Iisus Hristos.

* În *eclesiologia* Bisericii Ortodoxe nu încap *oficii universale de natură juridică*, singurul Arhiepiscop, Învățător și Păstor *universal* al Bisericii Sale fiind și rămânând pentru totdeauna Fiul lui Dumnezeu înomenit, Care „ieri și azi și în veci, este același” (Evrei XIII, 8). De aceea, în condițiile actuale, poate mai mult decât oricând, apare necesară întoarcerea la *modelul slujirii apostolice*. Astfel, nici „*ministeriul petrin*” nu se poate afirma decât prin *funcția iubirii*, care nu se poate exprima decât prin *ministeriul slujirii* fraților, fiind de astfel și unica formă de conducere a turmei lui Hristos; evident, acest tip de slujire - enunțat și voit de Însuși Mântuitorul Hristos - nu poate revendica nici o formă de *primat juridicțional*, și cu atât mai mult unul de natură *monarhic-papalistă*⁷². Dar, pentru o încadrare în acest *primat al slujirii* este necesară o asumare *personală* a slujirii Bisericii, prin *smerenie* și *iubire*, fără de care nu poate exista nici o formă autentică de *slujire*, sau de *învățare*, sau de *conducere*.

Prerogativele episcopului Romei trebuie căutate și regăsite, în forma lor autentică, în faptele istorice, în hotărârile sinoadelor ecumenice și în scrierile Părinților din primul mileniu creștin, în care credința și viața Bisericii apar încadrate într-o sinodalitate mântuitoare. Dar, pentru recuperarea statutului său de *episcop al Bisericii din Roma*, întru totul egal cu ceilalți episcopi, și de *patriarh al Apusului*, întru totul egal cu ceilalți patriarhi, papa trebuie să jertfească acele secole în care teologia apuseană a căzut pradă rațiunii și intereselor politice. Sunt folositoare, în acest sens, nu doar părțile autentice păstrate din Tradiția apostolică, sinodală și patristică, ci și *cuvintele* și *faptele* episcopilor romani cu viață sfântă din primul mileniu creștin, care nu au încercat să se suprapună episcopatului sau întregii Biserici, nici să nege superioritatea sinoadelor ecumenice, nici să intervină în conducerea altor Biserici locale. Dar, în acest demers, rămân absolut necesare intervenția lui Dumnezeu, iubirea și smerenia.

Orice înțelegere adevărată a Bisericii nu poate fi întemeiată decât pe *modul* în care Fiul lui Dumnezeu întrupat S-a raportat la aceasta. Știm că Mântuitorul S-a *rugat* pentru Biserica Sa, înaintea de Jertfa Sa, atunci când a cerut lui Dumnezeu Tatăl să îi păzească pe Apostoli și pe cei care vor crede în El, prin cuvântul lor, adică să păzească Biserica: „Părinte Sfinte, păzește-i în numele Tău, în care Mi i-ai dat, ca să fie una precum suntem și Noi... Dar nu numai pentru aceștia Mă rog, ci și pentru cei ce vor crede în Mine, prin cuvântul lor, *ca toți să fie una*, după cum Tu, Părinte, întru Mine și Eu întru Tine, așa și *aceștia în Noi să fie una*, ca lumea să creadă că Tu M-ai trimis” (Ioan XVII, 1-26). Tâlcuind această faptă *eclesiologică*, Părintele Patriarh Daniel spune: „Hristos ne arată că *nu este suficient să vorbim despre unitatea Bisericii, ci trebuie să ne și rugăm pentru ea*; trebuie să ne rugăm ca să putem păstra și mărturisi împreună dreapta credință creștină, să putem păstra și cultiva împreună dreapta viețuire creștină și să putem păstra și arăta împreună sfânta unitate a

⁷⁰ Pr. Nicolae Dură, *Episcopul Romei și statutul sau canonic*, op. cit., p. 13

⁷¹ † Mitrop. Dr. Irineu Popa, *Ca toate să fie iarăși reunite în Hristos, cele din ceruri și cele de pe pământ*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 2014, p. 275

⁷² Pr. Nicolae Dură, *Episcopul Romei și statutul sau canonic*, op. cit., p. 10

Bisericii... Domnul Iisus Hristos nu vorbește despre unitatea Bisericii într-o predică, ci în stare de rugăciune, știind cât de greu este ca, într-o lume înclinată adesea spre păcat, conflict și dezbinare, să fie păstrată și promovată unitatea sau comuniunea de credință și viața sfântă⁷³. Cu alte cuvinte, calea *rugăciunii* rămâne calea cea mai sigură spre păstrarea unei ecleziologii autentice sau spre recuperarea acesteia. O astfel de rugăciune avem și în *Liturghia Sfântului Vasile cel Mare*, unde Biserica se roagă, zicând: „Pe cei risipiți îi adună, pe cei rătăciți îi întoarce și-i unește cu sfânta Ta sobornicească și apostolească Biserică... Fă să înceteze dezbinarea Bisericilor; potolește întărâtările păgânilor; răzvrătirile eresurilor strică-le degrab, cu puterea Sfântului Tău Duh”. În concluzie, prin nimic din lumea aceasta - iar cu atât mai puțin prin *oficii universale* de natură *juridică* -, ci doar prin *prezența lucrătoare* a Fiului lui Dumnezeu înomenit și a Sfântului Duh, *în* și *prin* Care își manifestă iubirea și *purtarea de grijă* Dumnezeu Tatăl cel ceresc, toți cei credincioși pot spune, cu îndrăzneală, fără de osândă: „*Toți suntem una în Tatăl și în Fiul și în Sfântul Duh*”⁷⁴.

⁷³ † Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Evangelia slavei lui Hristos*, op. cit., p. 71

⁷⁴ Sfântul Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evangelia Sfântului Ioan*, XI, 11, trad. pr. Dumitru Stăniloae, în PSB 41, Editura IBMBOR, București, 2000, p. 1061